

Position paper van vereniging Meten=Weten

Rondetafelgesprek commissie LNNV, 21 november 2024, woordvoerder Henk Baptist

www.metenweten.nl

“Vluchtig kan niet meer”

Toetsingskader

De regels voor de toelating van bestrijdingsmiddelen volgen uit de Verordening (EG) 1107/2009. Sterk samengevat: een hoog niveau van bescherming van mens, dier en het milieu. Bij onzekerheid hierover moet het voorzorgsbeginsel leidend zijn: een middel mag geen onmiddellijk of uitgesteld schadelijk effect op mensen en dieren hebben en geen onaanvaardbare effecten op het milieu. De Kaderrichtlijn water (KRW) en de Habitatrictlijn vormen een ander toetsingskader voor het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

Lange tijd werd de toelating van middelen door het Ctgb als enig toetsingskader beschouwd. Recente rechtspraak laat zien dat deze toelating niet het enige kader mag zijn. Oorzaken zijn gesignaleerde hiaten in de toelatingsprocedure, kennis over de verspreiding van bestrijdingsmiddelen en een breder toetsingskader, in samenhang met geconstateerde effecten.

Hiaten in toelating

De systematiek van toelating van middelen blijkt steeds meer in strijd te zijn met nationaal en Europees recht. De systematiek is gebaseerd op blootstelling van proefdieren aan een enkelvoudige stof in een steriele omgeving. Niet alle aspecten rond de hormoonverstorende factoren en de voortplanting worden beschouwd. Vrijwel alleen worden door de aanvrager aangeleverde gegevens beschouwd. De aanname was dat de stoffen de akkers niet verlaten.

Verspreiding

Uit metingen van Meten=Weten en onder andere RIVM en WUR, blijkt dat bestrijdingsmiddelen zich verspreiden tot op kilometers afstand van de velden

waar ze zijn gebruikt. Ze worden aangetroffen in de lucht, woningen, slaapkamers, tuinen, luiers van baby's, drinkwaterinnamepunten en natuurgebieden. In Natura 2000-gebieden zijn ongeveer 50 middelen gevonden tot 200 microgram per kg droge stof. (1) In slaapkamers werden bij recent onderzoek 137 pesticiden aangetroffen met concentraties tot tientallen milligram per kg opgezogen huisstof. (2) Uit luchtmetingen blijkt dat tientallen stoffen uit bestrijdingsmiddelen zich permanent als een soort van nevel in de lucht bevinden (3). Het zelfde geldt voor oppervlaktewater en grondwater. (4). Bestrijdingsmiddelen komen dus op plaatsen waar ze niet vóór dienen te komen. De hoofdoorzaken van deze verspreiding zijn verdamping, verwaaiing, uit- en afspoeling. Drift speelt slechts een ondergeschikte rol.

Effecten

Omwonenden, oppervlaktewater en omringende natuurgebieden worden blootgesteld aan een cocktail van stoffen. Het verband tussen blootstelling en ziekten wordt, ook door RIVM, als plausibel gezien (5). In Frankrijk wordt dit verband bewezen geacht, met name Parkinson (6). In natuurgebieden is sprake van 80-90 % achteruitgang van insecten (7). Een verband met bestrijdingsmiddelen is soms bewezen (8), maar onderzoek is moeilijk. De effecten van cocktails blijken vele malen groter dan van enkelvoudige stoffen (9).

Sociale onrust

Doordat effecten meetbaar en bekend worden, is de sociale onrust rond het gebruik van bestrijdingsmiddelen groeiend. De agrarische sector noemt voedselveiligheid en betaalbare voeding als belang om schadelijke stoffen toegelaten te houden. Maar wat betekent voedselveiligheid als je geen schoon drinkwater meer hebt en 'gewasbeschermingsmiddelen' teruggevonden worden in babyluiers?

De stelling van het Ctgb dat middelen veilig zijn, blijkt onjuist. Vertrouwen in overheden is weggefallen. Het aantal rechtszaken neemt toe. Rechtbanken in buitenland en binnenland hebben ingegrepen. Zowel de bestuursrechter (10), de civiele rechter (11) en het Europees Hof van Justitie (12) hebben vastgesteld dat de toelatingsprocedure door het Ctgb niet de vereiste zekerheden geeft.

Civiele processen

In civiele rechtszaken, waaronder het gerechtshof, is de toelating door het Ctgb als onvoldoende gezien en het risico voor omwonenden te groot. Al meermalen hebben rechtbanken hierom een geheel of gedeeltelijk verbod op het gebruik van bestrijdingsmiddelen opgelegd.

Natuurbescherming

Inzake Natura 2000 is door een recente uitspraak helder dat voorafgaand aan het gebruik van bestrijdingsmiddelen een natuurtoets noodzakelijk is. Deze natuurtoets moet voldoen aan de vereisten van een passende beoordeling zoals het Hof van Justitie die stelt (13). Met de huidige wetenschappelijke kennis kan een passende beoordeling niet gemaakt worden, zodat geen toestemming (natuurvergunning) gegeven kan worden voor het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

Oplossingsrichtingen

Doordat signalen uit de samenleving stelselmatig zijn genegeerd ontstaat nu deze moeilijke situatie. Natuurorganisaties en omwonenden kunnen, naar eigen keus, afdwingen dat bestrijdingsmiddelen niet meer mogen worden toegepast. Telers zitten in onzekerheid.

Inmiddels is redelijk bekend welke middelen in de lucht zitten en in huizen, tuinen en natuurgebieden voorkomen. Zijn dit alle middelen die worden gebruikt of een deel? Sanering van specifiek de middelen, die zich verspreiden heeft prioriteit. Met spoed moet een sanering plaatsvinden van de toegestane middelen tot een niveau dat het gebruik veilig is voor mens, dier en milieu.

Openheid

Meten=Weten dringt aan op openbaarheid van het gebruik van bestrijdingsmiddelen door een gebruiker. Ook bij de overheden is onbekend welke bestrijdingsmiddelen waar en in welke hoeveelheden worden toegepast. Overheden dienen dit om beleidsredenen te weten. Omwonenden en natuurorganisaties hebben recht om te weten welke middelen waar en wanneer in hun omgeving worden toegepast.

Noodmaatregelen

Wanneer blijkt dat een bestrijdingsmiddel niet voldoet aan de wet- en regelgeving, met name het voorzorgsbeginsel, kan de toelating als noodmaatregel worden ingetrokken. Het Hof van Justitie van de Europese unie noemt expliciet noodmaatregelen als verplichting en ziet dit niet als in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel (12).

Het is nodig de toelating van stoffen die zich verplaatsen tot ver buiten de akker onmiddellijk in te trekken. Pas als er voldoende kennis is inzake de eigenschappen van de stoffen, de toxische werking van cocktails en de effecten van die cocktails op mens, dier en het milieu, kunnen sommige stoffen weer toegelaten worden.

Tot er duidelijkheid is, dient het voorzorgsbeginsel leidend te zijn.

Conclusie

De rechtspraak biedt nu voor zowel omwonenden als natuurorganisaties mogelijkheden om telers te beletten om bestrijdingsmiddelen te gebruiken. Hiervan zal ongetwijfeld gebruik worden gemaakt. De rechter kan niet anders dan de wet en regelgeving en het voorzorgsbeginsel toepassen. Overheden dienen zich aan hun wettelijke plichten te houden.

Graag citeren we 'onze' commissaris van de Koning in Drenthe. Zij schrijft aan LNV: "*Stel een lijst op van gewasbeschermings-middelen die aantoonbaar de akker verlaten door verdamping, verwaaiing en uitspoeling. Dring vervolgens bij het ministerie van LNV op aan om deze middelen met prioriteit te verbieden.*" (14)

Bronnen

1. <https://metenweten.nl/wp-content/uploads/2022/12/2022-Onderzoek-verspreiding-bestrijdingsmiddelen-2.pdf>
2. https://sos-slaapkamer.nu/wp-content/uploads/2024/10/Eindrapport_SOS-Slaapkamer-1.pdf
3. <https://metenweten.nl/wp-content/uploads/2024/08/Verslag-Onderzoeksproject-Schone-Sier-Online.pdf>
4. <https://onzedrentscheaa.nl/wp-content/uploads/2022/07/Eindrapport-UPDA-2022.pdf>
5. <https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/2021-0153.pdf>
6. <https://www.boerenlandvogels.nl/content/frankrijk-erkent-parkinson-als-beroepsziekte-voor-akkerbouwers>
<https://www.letselschade.nu/arbeid-werkgevers aansprakelijkheid/neuroloog-over-relatie-tussen-pesticiden-en-parkinson-in-frankrijk-is-parkinson-een-erkende-beroepsziekte-onder-wijnboeren/>
7. https://www.wur.nl/upload_mm/4/6/d/e067cf64-3fc9-41cb-8558-8a26c8a0459d_rapport-achteruitgang-insectenpopulaties-in-nederland-trends-oorzaken-en-kennislacunes.pdf
<https://www.eis-nederland.nl/Portals/4/pdfs/wetenschappelijk%20rapport%20insectensterfte%20ENG.pdf?ver=2018-05-14-112015-637×tamp=1526289626706&ver=2018-05-14-112015-637×tamp=1526289626706>
8. Gandara et al. Science 386, 446-453 (2024) , 25 oktober 2024.
<https://www.science.org/doi/10.1126/science.ado0251>
<https://www.eis-nederland.nl/Portals/4/pdfs/wetenschappelijk%20rapport%20insectensterfte%20ENG.pdf?ver=2018-05-14-112015-637×tamp=1526289626706&ver=2018-05-14-112015-637×tamp=1526289626706>
9. <https://www.universiteitleiden.nl/nieuws/2024/10/update-bestrijdingsmiddelenatlas-cocktail-van-stoffen-in-oppervlaktewater-blijkt-giftiger-dan-elke-stof-apart>
10. ECLI:NL:RBNNE:2021:2483 - zaak Milieudefensie Holtingerveld
<https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBNNE:2021:2483>
ECLI:NL:RBNNE:2024:4141- zaak M=W Boijl
<https://www.uitspraken.nl/uitspraak/rechtbank-noord-nederland/bestuursrecht/omgevingsrecht/eerste-aanleg-enkelvoudig/ecli-nl-rbnne-2024-4141>
11. ECLI:NL:RBNNE:2023:2333 - zaak bekend als Boterveen
<https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBNNE:2023:2333>
ECLI:NL:GHARL:2023:6083 - uitspraak gerechtshof inzake Boterveen
<https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:GHARL:2023:6083>
ECLI:NL:RBLIM:2024:2330 - zaak bekend als Sevenum
<https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBLIM:2024:2330>
12. ECLI:EU:C:2024:356
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=ecli:ECLI:EU:C:2024:356>
ECLI:EU:C:2024:350
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/nl/TXT/?uri=CELEX:62022CJ0308>
13. ECLI:EU:C:2018:882 - PAS uitspraak
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=ecli:ECLI:EU:C:2018:882>
14. <https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Algemene-commissievergadering/2023/17-mei/09:30/INGEKOMEN-STUKKEN/OGB170523-A20-Voorstellen-overheden-natuur-landbouw.pdf>